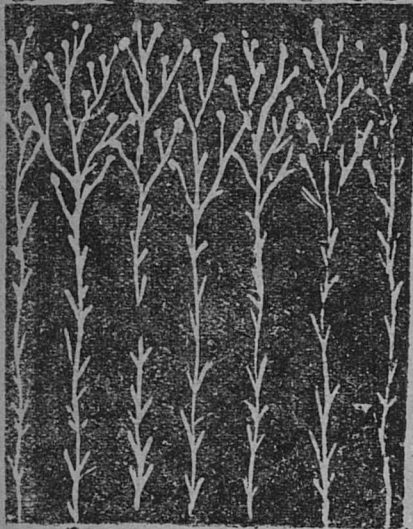

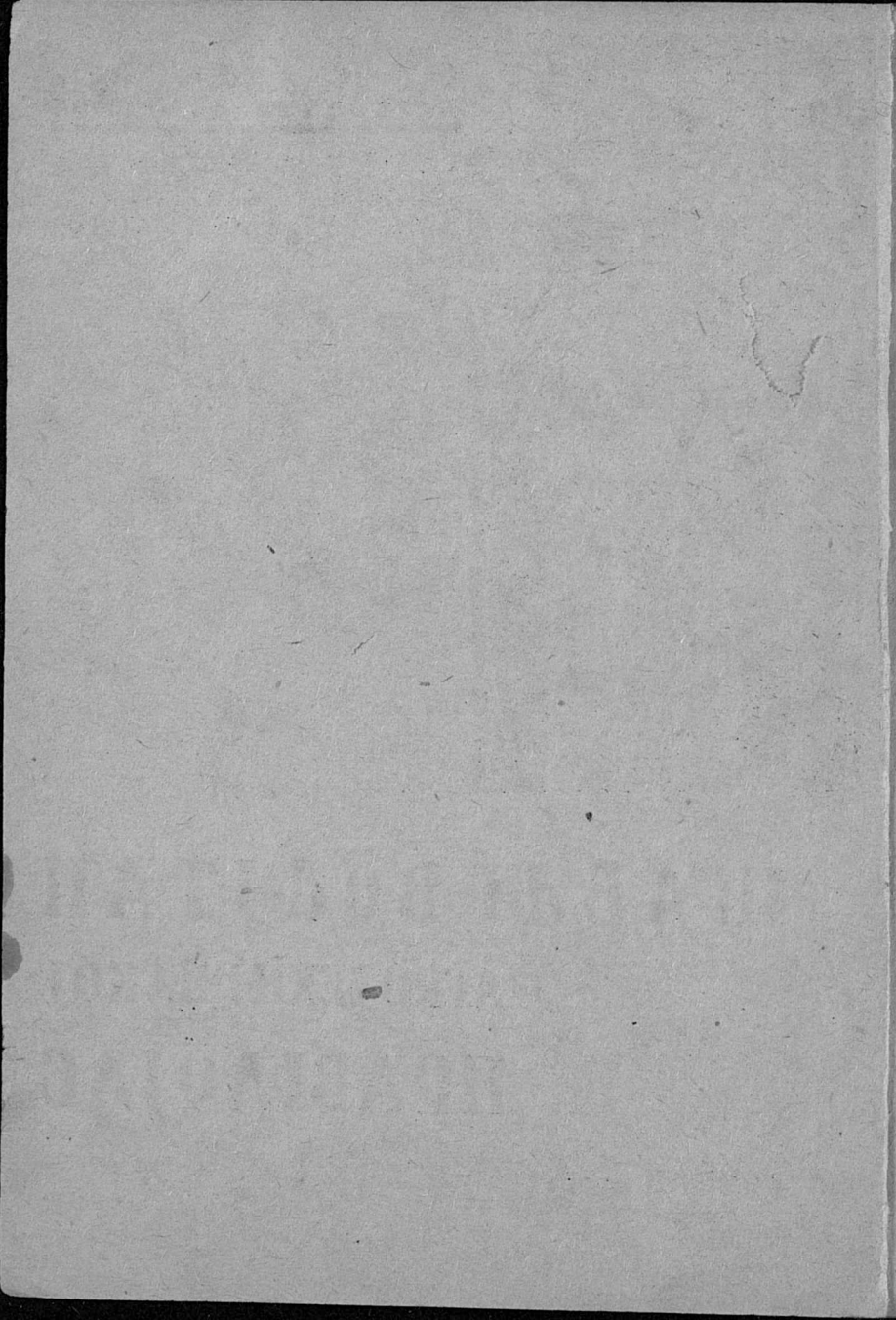
С С С Р-с а
НАРКОМЪЕМАЉН ТЪХПРОП

С/Х НАУКАЈАС ВЕЛЉАН В. І.
ЛЪЊІН ЊІМА СТАВСОЈУЗСА
АКАДЕМІЈАЛЉН ТЪХПРОП

ШАБІ ВЉІТАН АГРОТЪХЊІЧЕСКЉ ПРАВИЛЉЈАС

КОМІ ГІЗ 1933

СССР-са НАРКОМЪЕМЛӦН ТӢХПРОП.

С/Х. НАУКАЈАС ВЕЛӦДАН В. И. ЛЕНИН ИМА

СТАВСОЈУЗСА АКАДЕМИЈАЛӦН ТӢХПРОП.

• | Коми-3

| 2-1317

ШАБДИ ВӦДИТАН АГРОТЕХНИЧЕСКӦЈ ПРАВИЛӦЈАС

Г.П.Б. в Лнгр.

Ц. 1933 г.

АКТ № 525

КОМИ ГІЗ-СЫКТЫВКАР

1933

**Агротехнические
правила по льну**

Перевод с русского —
Колегова Е. В.

Изд. № 30. Тираж 2500.

Упол. Облита № А—73

Заказ № 1871.

Сдано в набор 10-III-33 г.

Подписано к печ. 22/III.

Редактор—А. Елфимов.

Тех. редак. — Поляков.

В О З К Ы В

Шабди вөдитөмын мијан мог—һе сөмын паскөдны көһан площаф, но і бостны сїјө площафгыс ыжыд урожај, вөчны унжык да бур качества продукция, медем тырмөз обеспечитны быдмыс социалистическөј промышленностос асланым сырјоон, тајі пуктөма өні вопрос мијан партијаон да правительстоон.

А бостны ыжыд урожај позө сөмын уж лучкі организујтөмөн, Сталин јортлыг б индөд олөмө пөртөмөн, научнөј под вылын овмөс нуөдөм, агрономическөј наукалыг став вермөмјассө, бурјассө социалистическөј мујас вылын паскыда примењајтөмөн, став пөлөс агротехнической меропријаттөјас лучкі нуөдөмөн (севооборот лучкі лөсөдөм, бура му һебчөдөм, мувынсөданторјас лучкі примењајтөм, аскадын да бура көјдыс лөсөдөм, лучкі көзөм, јог турунјаскөд вермасөм да сїјө возө). Медем добитчыны бур качества шабди кудельлыг унжык лөм, колө сїјө-жө точнөја соблудајтны урожај ідралөм да обрабататөм куға став требовањнөјас.

СССР-са Наркомземлөн да Ленин һима с-х. наукајас академиялөн техпроп чукөртлисны 1932 вога февраль төлысын научнөј работњикјас-

лыг спеціалнѳі совещаннѳ, кѳні вѳлі бостѳма с.-козайственнѳі наукалыг да медбур совхозјаслыг да колхозјаслыг практїка вылын нуѳдѳм опытјассѳ да сїјѳ под вылын лѳсѳдѳма шабдїлы тајѳ агротехнїческѳі правїлѳјассѳ.

Тајѳ агроправїлѳјассѳ колѳ нуѳдны олѳмѳ.

Агрономїческѳі наукалыг став вермѳмјассѳ пакыда прїменајтан подвылын соціалїстїческѳі с.-к. прїзводство оргаңзуїтѳмѳн мї выполнајтам коммуңїст партїаѳн сувтѳдѳм вывтї ыжыд мог уж качество вѳсна, соціалїстїческѳі мујаслыг урожај кыпѳдѳм вѳсна вермасѳмын.

Совхозјасын, колхозјасын да МТС-јасын партїнѳі да комсомол јачејкајаслы, колхоз правленнѳјаслы, колхознѳі актївлы колѳ вїдлавны да обсудїтны тајѳ правїлѳјассѳ прїзводственнѳі совещаннѳјас вылын да брїгадајасын.

СССР-са Наркомземлѳн техпроп кутас пыржѳ ыставны вѳча гїжѳдјас колхознїкјаслы, совхозјасса да МТС-јасса робѳчѳјјаслы быд вопрос вылѳ, кущѳмјас кыптасны тајѳ агротехнїческѳі правїлѳјассѳ обсудїтїгѳн. Гжѳј тащѳм адресѳн: Москва, 7, улїца Комїтерна, 9.

ШАБДИ УЛӨ МЕСТА БӨРҮӨМ ДА ШАБДИ ВОЗВЫВСА КӨҖАЈАС

1. Шабди вөдитан районјасын шабди көза паскөдөм колө мунны: а) был мујас вөчөм вестө (еща гөрөм, пашнајас весалөм да мук.); б) вөрлыг да скөт олан даулыг шыблас местајас исползујтөм вестө; в) шабди көзаөн шөккыджыка ужалан севооборотјас лөсөдөм вестө.

2. Совхозјасса севооборотын рекомендујтчысө көзны шабдиөн уна былө 40% площадсө, бура механизирујтөм колхозјасын (көни емөс МТС-јас да шабди ужалан заводјас)—30%, мукөд колхозјасын да өтка овмөсјасын—25%. Кор сурө почө тајө лыдпасјасыг кушөмакө кежны (содтыгны либө чинтыгны)—овмөсса особенностјас серти.

3. Лыдчысө почанаөн шабди бөрын шабдижө көзны уна былө кыкыг. Медым буржыка исползујтны бобөнаң турун места да не омөлтчөдны мусинсө шабдиөн, буржык көзны шабдисө кык во помса, а не бостны севооборотлыг кык места.

Был мујас освоитигөн да севооборотө најөс пыртігөн медса војдөр сетчө колө көзны шабди.

Тащомјас дырји шабди бöрын шабди-жö кöзны пощö кујим во чöж (мујасыс-кö тырмымөн јогтöмöс да абу-кö паскалöма вiсöмјас).

4. Шабди кöзöм вылö медбурөн лöоны öвiк, кык да кыјим во пöмзуйтчана бобöнaн турун местајас (клевeрiщe). Шабдиль бур места лöö öвi вöса бобöвöј быдтасјас бöрын. Бура артмö шабди пропашнöј кумтурајас бöрын. Медбöрын, бурөн лыщыссöны арса да тувсов кöза нaнјас улыг мујас, најöс-кö нaнсö кöзiгөн вöли вынöдöма.

ШАБДИ УЛÖ МУ НЕБЪÖDÖM.

1. Шабди улö му небъöдöмлөн медеа јона колö отсавны сöд му разложитчöмлы, ва чöжсöмлы да кутöмлы (кöни сiјö колö) да јог турунјаскöд, щака вiсöмјаскöд да шабди жугöдыг гагјаскöд вермасöмлы. Небъöдöм му колö лоны посныдiк шыдöса. кытчö медбура артмö шабди.

2. Медым воöдчыны iндалöм мөгјасö, шабди улö му лöсöдны колö арсаңыс (сы вощывса кöзаыс вöли кöв кущöм).

3. Гөрöмөн ужавлöм став мујас, кодјасöс лöсöдöма шабди кöзöм вылö пыр-жö сетыг урожајсö idралöм бöрын (кытыг урожај idралöмсö ештöдöма сeнтябр 1 луныг не сорөнжык), колö парјавны (небъöдны) 6-саң 8 см. пыдтаöз специалнöј лушцилыкјасөн (шабди ужалан плугјөн, „Октябрскöј револуција“ заводса лемека лушцилыкөн, дискöвöј пiнaјасөн либö кумтиваторјасөн).

Бобõнаң места (ізапод) парјавны оз ков, а бобõнаңсõ ідралõм бõрын колõ пырыетõм-пыржõ ставнас гõрны пластсõ қикõз бергõдõмõн.

Бобõнаң ізапод-кõ лõõ іспõлзујтõма веж вын-сõдчантор вылõ, сїјõс лым улõ гõрны колõ кыз поңõ сорõнжык.

4. Арын, кыз поңõ воңжык (местнõј условї-јõјас сертї), шабдї му колõ лым улõ гõрны 12-15 см. жужда. Уралын, Башкїрїяын, Татарї-яын, Сїбырын, Дальневосточнõј крајын, БССР-ын, Московскõј, Леңінградскõј да Рытыввыв об-ластјасын гõрõм колõ нуõдны октабр 10 луныг ңе сорõнжык, а мукõд рајонјасын—нојабр 1 луныг ңе сорõнжык.

5. Васõд мујас (ңураїнјас) гõрõны лым улõ арсаңыс (сеңтабр-октабр) 15-18 см. жужда гар-тыштõмõн (вїңтõн) пõрõдан плугјасõн. Тырмы-мõн јона космытõм ңурјас гõрны колõ заводїт-ны августсаң. Гõрõмõн ужавлõм васõд мујас поңõ гõрны прõстõј плугјасõн 15-18 см. жужда.

6. Мырјас да пушїõдјас улыг вõчõм мујас колõ гõрны гõжõмын октабр 1 лунõз аслыс пõ-лõс кустарњиковõј плугјасõн, а сещõмыс-кõ абу —дїскõвõј плугјасõн, 15 см. жужда кымын.

Кыз правїлõ, мырјас да кустарњїкјас улыг вõчõм мујас вылõ, кодјасõс гõрõма тулыссаң, шабдї оз кõзсы.

7. Совхозјасын да МТС-јасын ежајас да еж-мõм мујас колõ гõрны предплужњїка плугјасõн „гумусõвõј горїзонт“ жужда (тајõ жуждасõ вїс-талас местнõј агроном). Сещõм мусїнјас вылын,

көнi лoб повны мусiн увса лок мусö лептöмьe, гөрны колö гумусöвöй горизонт жужда.

8. Кыç правилö, арын гөрöм муяс колöдсö-ны лым улö пишовттöг.

ТУЛЫСЫН МУ НЕБЪÖDÖМ

1. Арсаы гөрöм бобöнаы iзаподяс, сiз-жö мыряс да пушjödjас улыe кулан муяс, воç тулысын, мыjөн поçны кутас петны му вылö, дiс-куйтсöны да бөрвылас пишовтöны.

Сещöмяс дырjи, кор таjö муяссö jона воç дiскуйтны оз поç да лoб повны влага воштöмьe, колö воç тулысын пишовтны „чыг-заг“ пишаөн да сы бöрын дiскуйтны. Кöçан торяс вундöм бöрын арсаы гөрöм муяс колö сöмын пишовтны jона воç тулысын да кöзöм воçвылас небъöдны култиваторөн, рандалөн, многолемешни-көн лiбö пишаөн—сы сертi, кушöмжык мусiнмыс.

2. Мехаыiруйтöм овмöсjасын, МТС-jасын да совхозjасын тулысын му гөригөн да небъöдигөн, оз-кö поç мыjkö понда сетны тракторлы тырмымөн груз öтi пöлöс öрудöjасөн, колö примеыйтны агрегатнöй система—домавлыны öтпырjөн гöран, небъöдан, кöçан да кöйдыс тыртан öрудöjас. Тащöмяс дырjи кöйдысjас вескалöны васöд (влажнöй), бура небъöдöм мусiнмö да мiчаа öтпырjөн чужöны, сiз-жö ещажык төвчас мусiнмыс тракторjасөн да öрудöjасөн ветлигөн.

Ковмас-кö торjöдны гөрöм-небъöдöм дiныс кöзöм (му jөгöссöм понда, мусiн шонавтöм пон-

да, көза жуғодыс гагјас чужом понда), сек өтi агрегатын позо јитны сомын гораи да небзодчан оруддөјас, а сесса торјон көзны да көјдыс-сө тыртны. Ковмас-кө торјодлыны ужсө унжык пелө, сек колө лөсөдны тащом ужалан ног:

а) арсаи гөртөм мујас вылын: 1) гөрөм да дiскуптөм, 2) миңерала мувынсөданторјас разөдөм да сужөм, 3) пишовтөм да көзөм;

б) арсаи гөрөм мујас вылын: 1) миңерала вынсөдчанторјас разөдөм, дiскуптөм да пишовтөм, 2) миңа мусијас вылын—көзөм да көјдыс тыртөм, а јогөс мусијас вылын—көзөм возвылын култиваторөн ветлөм да бөрвылас көзөм да көјдыс тыртөм.

Трундаа мусијас вылын позо примитны тащом ужалан ног: 1) гөрөм, миңерала вынсөдчанторјас разөдөм да пишовтөм; 2) дiскуптөм, пишовтөм, көзөм да сөкыд, шымыд катокөн шылөдөм.

3. Выл вөчөм мујас, бобөһаи изапод да гөрөм ежа, кодјасөс гөрөма тулысын, быт колө шылөдны катокөн. Јона пушыд (трундаа) да кокһыд (лыаа) мусијас көзтөз колө шылөдны колчатөј катокөн. Көзөм бөрын трундаа мујас колө шылөдны сөкыд, шымыд катокөн.

КОДЫР ДА ЩӨКЫДА-Ө КӨЗНЫ ШАБДИ

1. Шабдiлы медбурөн лыддысө воэ көза, кодөс позо нуөдны мусии воөм сертi. Тајө шабдi көзан кадыс примернө лөө Војвыв крајлы Коми областы, Горковскөј крај војвывылы да

Уралскöй областы, сiз-жö Рытывыв да Асыв-
ыв Сiбырлы: воэ көза—мај 10-д лунсаң 20-д
лунöз, шөркөддем кад—мај 20-д лунсаң јун
1 лунöз, сор көза—јун 1 лунсаң 15 лунöз.

2. Серт, шабди вöдитыс овмөсјас техника
боксаң абу-на сещөм јонөс, медем 100% вylö
нуөдны воэ көза да аскадын iдравны урожајсө.
Тапонда 1933 воын поэө нуөдны воэ көза еща
вylö 60-70% көзан площад вylын, шөркөддем
кадын—не унжык 10-15%-ыг да сор кадын (сор
көза) не унжык 20-25%-ыг.

Выј вöчөм вylö вöдитан шабди (кудраш да
межеумка), кыз правлө, став площад вylö ко-
лө көзны воэ кадын.

3. Воэ көза улө медвојдөр колө лөсөдны ар-
саң гөрөм мујас.

Јөгөссөм мујас јонжыкасө колө колны сор
көзөм вylö, медем көзтөзыс вөли бура нуөдө-
ма јог турунјаскөд вермасөм.

4. Кудел вylö шабди вöдитигөн 100% вylö
шогмана шабди көјдыс көзан норма колө лоны
1,5 центнерсаң гектар вylö. Шөркөддема ва-
сөд рајонјасын да көни ем мусинмын тырмымөн
влага (запас) вынөдөм мујас көзсөны щөкыд-
жыка—1,5 центнерөз, а iзөржык да косөд му-
јас—шочжыка—1-1,2 центнер мында. Кодыр му-
сiнмын ем лишнөј уна азот, көзан норма оз ков
лоны 1 центнерыс унжык гектәр вylö. Маші-
наөн көзигөн (радөвөј көза) шабди көјдыс поэө
чiнтыны 10-15% вylö.

5. Унжык көјдыс бостөм вylö кудраш һима
шабди вöдитан рајонјасын шөркөддем көзан

норма колө лоны 0,4-саң 0,6 центнероң гектар
вылө.

КЫҒИ КӨҒНЫ ДА ПЫДӨ-Ө СУҒНЫ КӨҒЫС

1. Шабди көҒны објазателнө колө радөвөҒ сејалкаөн (көҒан машинаөн). Сејалка бөрсә лоөм бурисјас колө шыөдны вејалка бердө домалөм кокныдк пнәөн, чептөн мбө шмејфјасөн.

2. Выл мујас вылө да бобөһаң ізапод бур-
жык көҒны дыскөвөҒ сејалкаөн. Кудел вылө вө-
дтан шабдилы көҒан рад кост колө лоны 10 12-
саң 15 саңтиметрөң, көҒдыс бөстөм вылө вөди-
тан шабдилы—20-саң 30 саңтиметрөң. Кудраш-
шабди колө көҒны паскыд радјасөн—20 см. пас-
та косталөмөн.

3. РадөвөҒ вејалкајас-кө абуөс, шабди көҒө
којөмөн. Медвојдөр ісползујтеөһны којан сејалкајас.

4. Шабди көҒдыс сујсө 2-3 см. пыдтаө (сы
сертө, куцөмжык муҒин да кыматлөн услөвјөјас).
Васөд, сөкыд муҒинјас вылө көҒдыс колө суҒны
лапкыджыка—1-2 см. пыдтаө.

ШАБДИ МУ ВИНӨДӨМ

Шабди му аскадын да регуларнөја винө-
дөм лоө урожај кыпөдөм вылө медвоңа услөв-
јөөн. Тани, миңерала винөдчанторјас паскыда
примеңајтөмкөд радыс објазателнө колө бурмөд-
ны шабди воңвывса көҒајас куюдөн мбө сјөс
вежыс мукөд пөлөс органическөј винөдчантор-
јасөн. Вескыда шабди улөң куюд да трунда
оз сујсыны.

Та могыс колө нуөдны улынжык вайөдөм агро-техніческөй меропріяттөјас да став вынөн чукөртны быдсама пөлөс местнөј вынсөдчанторјас.

КУЈӨД ЧӨЖӨМ, ВІҢӨМ ДА ИСПОЛЗУЈТӨМ

1. Быд совхозлы да колхозлы ар кешлө да төв кешлө скөт вiҗны лөсөдчiгөн колө артавны став iҗассө, кодi вермас мунны волөс былө.

2. Волсаван iҗас-кө оз тырмы, быд овмөслы арсаң колө заптыны волөс былө весөн сы мында-жө кос корјас, мыјда оз сузчы iҗасыс. Матын-кө емөс трундаа һурјас, медса бур заптыны кос да сiа һищ трунда, сiҗ-жө увтас һурјасыс трунда вылыс слөј (очес). Тајө кык-нан пөлөс трундаыс лөоны буржыкөн весiҗ iҗас волөсыс. Чукөртөм корјас да трунда колө костыны да вiҗны вевт улын.

3. Волөссаң вермө iҗөгөсыны мусiҗн лiбө зараҗитчыны сiјө быдсама щакјасөн. Тапонда колө волөса кујөд примеҗатны сөмын җiкөҗ сiсмөм бөрын.

4. Скөт улын кујөд вiҗiҗөн скөт оланiҗныс жоҗсө колө волсавны да трамбујтны сој слөјөн, медым оз кут iҗҗны кујөд ваыс.

5. Овмөсын-кө емөс торја кујөд вiҗанiҗас, најөс колө ар кешлө ремонтiҗујтны. Жоҗын да кујөд ва чукөрман гуын оз ков лоны потөм iҗјас (щелјас), медым кујөд ва ез пет ортсө.

6. Кујөд вiҗанiҗө вайөм кујөд течсө пастала өткоҗа да бура топөдсө (талалөмон), медым ез кај сынөдө кујөдыс азотыс.

7. Медым Һе воштыны азот, кодi унаыҕ кајö сьнöдö весiҕ кујöд виҕанинын да скöт улын топыда кујöд виҕiҕөн, сiҕöс (кујöдсö) колö кiҕкавны вылыссаҕыс трунда пыҕөн. Тајö пыҕыс кыскö ас пыщкас (jү) Һе сöмын ва русö, но сiҕ-жö кајыҕ азотсö. Трунда пыҕ-кö абу, сы пыҕди поҕö кiҕкавны прöстöҗ му.

8. Кујöд-кö виҕны топыда тамалöм öтторја чукöрын, сы пыщкын олö тырмымөн ва. А мiшнöҗ кујöд ваыс летчö да чукöрмö торјөн вöчöм гујасö. Сетыҕ сiҕöс iҕпользүйтöны бурмöдöм могыҕ быдтасјас кiҕкалöм вылö.

9. Овмöсын кö кујöд виҕанин абу лөгöдöма да скöт улын кујöд виҕны мыјкö понда оз поҕ, сiҕöс петкöдöны скöт оланiныҕ да лучкi течöны ваөн бостлытöм щöщыд местаөн чукöрö (чукөр-лөн паста—4-5 метр, судта—1,5 метр). Быд петкöдiҕөн кујöд течö чукөр вылö пастала öткода да бура тамавсö. Медым кујöд ва оз вош, чукөр улö да боқјасас колö пуктавны тырмымөн трунда мiбö прöстöҗ му.

10. Бур качества кујöд сујан шөркөддем нормаөн лыддыссö 36 тонна гектар вылö. Гөкыд, сојöд мусiнјас вылын кујöд сiҕмö наҕөн. Сыпöнда поҕö сујны сiҕöс унҕык. А кокҕыд (лыа) мусiнјасö кујöд сујсö ешаҕык (18-20 тонна).

11. Вескыда шабди улö кујöд оз сујы. Сiҕöс колö сујны шабди возвывса көза улö.

12. Му вылö кыскалöм кујöд колö разöдны пастала öткода да сiҕö-жö луннас сујны.

Посһид чукөрјасын кужöd кујлödны һеку щöма оз поһ. Сещöм чукөрјасын вошöны кујöдлөн зев уна пötöса торјас да зев јона чинö сылөн качествоыс (быдтасјас вылö дејствујтöмыс).

13. Медым кужöd лöө разödöма му пастала öткoдa, кујöдалан му колö вoзвыв јуклыны 12×12 метр паста клеткајас вылö да быд клетка кыскыны кујöd 0,5 тоннаөн (доддөн).

14. Овмöсын лоан кујöd арталöны ылöсас. Скöтлы көрым да волöс-кö бура тырмö, воөн вермö лоны кујöd:

1 мöслөн	70—100	центһер
1 вöвлы	60—80	”
1 порслөн	15—20	”
1 ыжлөн	5—10	”

2. ТРУНДА ЗАПТÖМ DA МУЈАС ВЫНСÖ- dÖM ВЫЛÖ СИЈÖС ИСПОЛЗУЈТÖМ

1. Вевтас һурјаслыс сiа трунда, сiз-жö вiз-выв һурјаслыс трунда вылыс слöј (очес), кызи вöлi индöма кујöd чöжан правiлöјасын, меда бур исползујтны волöс пыддi бур качествоа трунда кујöd вöчöм вылö.

2. Муа трунда, вiзвыв трунда да увтас һурјасыс да вущјас улыс трунда исползујтсö мујас вынсödöм вылö кујödö пöрттөг.

3. Свежöј ул трундаын лiшнöј уна лок кiслотајас. Тапонда вoзвыв колö вiзны сiјöс чукөрјасын, кытчöз оз пöр шавјалан сöd муö.

Тажö мoгыс тpундa буржык заптыны гoжöмын да арын 1,5 метр паста да сы жужда-жö чукöр-ясö тeчöмөн.

Виқигөн колö 2 3-ыс пукылавлыны (гудравны).

4. Медым öдзöдны чукöрын кулöдигөн тpундa заптöм, сижöс кискалöны известкaөн, пöймөн либö фосфоригөн. Поэö сиз жö тeчны кујöd слöйяс либö кискавны кујöd ваөн. Бöрын артмас тpундa компост.

5. Вылынжык индöм компост вöчöм вылö шогмöны кыз виэвыв тpундa, сиз-и сиз иш тpундa. Сорлавны сижöс поэö ташöм ногөн:

20 тонна тpундa вылö 1 тонна известка

40 " " " 1 " фосфор пыэ

40 " " " 1 " пöжим

Кötöдлытöм (кусöдтöм) jedкöй известка компост вöчöм вылö оз туж: сижö кутö тpундалыс сисмöмсö.

Чукöрын гудравлöмөн тажö компостыс артмö 1-2 тöлысөн (вогögöрсa кад сертi),

6. Тöлалöм мича тpундa либö тpундаыс вöчöм компост сужöны, кујöd моз жö, шабди воэвывса кöза улö: мича тpундаыс—гектар вылö 40 60 тонна, а компостыс—20-30 тонна.

7. Тpундаа вынсöдчанторјын калјино-фосфорнöй совјас тырмытöм вестö сужöны лöсaлана минералнöй вынсöдчанторјас сы сертi, кушöм-жык мусинмыс.

3. ВЕЖ ВИНСӨДЧАНТОРЈАС

1. Веж винсөдчантор былө вөдитөны лупин да серафелла. Лупин быдтөны лыа сора да сој сора сөд мусинјас вылын, серафелла—кокһыд лыаа мусин вылын. Тајө кыкнан культура улас содтысөоны камја винсөдчанторјас. Шабди улө веж винсөдчантор пыдди мунөны сиз-жө гречиһа, бөбөһаһ, вика да мук.

2. Винсөдчантор былө лупин да серафелла вөдитигөн, кор најө көзсөоны му былө первојисна, возыв колө зарафитны сјјө мусө бактерияјасөн.

Тајө бактерияјасыс олөны лупин да серафелла вујјасын да бостөны азот сынөдыс.

3. Мусин зарафитөны ташөм ногөн. Сјјө участок вылыс, көни быдмө лупин да серафелла, бостөны вылыс му слөјсө 1-2 доф мында гектар былө, сесса лупинлыс мибө серафеллалыс көјдыссө гидралөны 1-5-2 центһер зарафитөм мусинкөд (көјдыссө колө сені јона гидравны). Сек көјдыс бердө сьбдөм мукөд отлаын лоө сүјөма мусинмө щөщ бактерияјассө.

4. Винсөдчөм былө лупин көзөны воз тувсов көзајаскөд отпырјөн. Гектар былө көзөны 1,5 2 центһер. Көјдыс сүјсө 3-4 см пыдтаө.

5. Лупин гөрсө му винсөдчөм былө зоризалөм бөрас.

6. Винсөдчөм былө серафелла көзсө арса мибө тувсов көзајас улө (бөбөһаһ моз-жө) 0,4 центһер мында гектар былө. Арса мибө тувсов көза идралөм бөрын серафелла өдјө

mödödчө быдмыны да сентябр помасігөн сүјсө
гөрөм костө му вынсөдөм былө.

7. Медым не бостны лүпін улө севооборо-
тын торја места, сіјөс позө вөдітны һаһ вун-
дөм бөрын көзөмөн. Му вылыс һаһ ідралөм
бөрын сіјө участкис пырыгтөм-пыр-жө гөрсө
да сетчө көзсө лүпін. Бур поводда дырји сіјө
вевјалө сетны 20-30 тонна веж турун. Тајө
турунсө і сүјөны муө арын лым улө гөрігөн.

8. Медым лүпін буржыка пырас муө, плуг
бердө крепітөны крук. Сіјө крукыс лічкө му-
пінлыс вывлаһ кыптыс зајассө да отсалө
плуглы водтөдны најөс бөрөзда костө.

9. Лүпін да серафелла зев бура позө сүјны
му вынсөдөм былө кужөд пыдді сіз-жө шабді
возвывса көзајас улө.

4. КУЈӨД ВА, МОРТ КУЈӨД („ВОЈГА ЗАР- НЫ“), КОМПОСТ ДА ФАБРИК-ЗАВОДЈАС- ЛӨН ШЫБЛАСЈАС

1. Овмөсын кө ем трунда лібө компост чу-
көрјас, кужөд ва позө ісползүтны најөс кіска-
лөм былө. Тајө кіскалөмнас өдјөнжык сісмө
трунда да регыджыка артмө компост.

2. Трунда компост позө сүјны шабді воз-
вывса көза улө 10-12 тонна гектар былө. Тајө-
жө компостсө позө сүјны кужөд сорөн.

3. Морт кужөд позө ісползүтны сіз-жө кіс-
касөм былө. Та былө кічөртөны сіјөс ваөн
(1 јукөн кужөд былө 5-6 јукөн ва).

4. Быд овмөсын чукөрмөны быдсама пөлөс шыбласјас: јог, туј вылыс һајт да кујөд, помејјас, мајтөга ва, јог турунјас да мукөдтор. Став тајө шыбласјассыс пољө вөчны компост. Наыс компост чукөр колө течны кытчөкө стрөјбајас мышвылө вылі местаө, медем ез ојд зер ваөн да лымјыс сълөм ваөн.

Чукөрлөн паста овлө 3-4 метр, судта-1-2 метр. 2-3 вежон бөрын компост чукөр кёскавсө ваөн, а нөшта буржык кујөд ваөн, да 2-3 төлыс мыгтё бергөдлөны зырјөн. Компост чукөрө бур содгыны ізвестка, трунда, сіз жө морт кујөд.

5. Шабдi вөдтан рајонын-кө емөс-кучік вөчан заводјас, бумажнөј да табачнөј фабрікјас да мукөд пөлөс производственнөј предпріяттөјас, налыс шыбласјассө, кодјас лөоны бур вын-гөдчанторјөн, зік колө ісползујтны.

5. МИЃЕРАЛА ВИНГӨДЧАНТОРЈАС

1. Шабдiлыс бур урожај пөлүчтөм вылө колө сујны мињерала вын-гөдчанторјас һе сөмын веккыда шабдi улас, но сіз жө шабдi возвывса көзаяс улө.

2. Медса ыжыд пөлза лөө шабдi му полнөја вын-гөдөмөн—фосфорно-кёслөј азотнокёслөј да калја вын-гөдчанторјас сујөмөн. Сујны-кө на пыщкыс сөмын өтi пөлөс вын-гөдчантор (кущө-мөскө)—унжыкысө оз овлыны јона төдчана резултатјас.

3. Опыт вочалан учрежденьнөјасөн сетөм төдмөдјас сертї, лөсөдсөны кудем вылө вөдїтан шабдїлы вынсөдчанторјас сужөм вылө со кушөм ылөса (прїмернөј) нормајас (вїчөд табл. 20 д листбокыс).

4. Камїја вынсөдчанторјас колө прїмеңајтны медвојдөр кокңыд мусїнас вылын.

5. Шабдї вөдїтан рајонјасын став сещөм мусїнаслөн, кодјас шусөны мїңералнөјөн, зев јона оз тырмы азот. Тапонда сещөм мусїнасө быт колө сужны азота вынсөдчанторјас.

6. Бобөңаң местајас, ојдланїнас да нура мусїнас јонжыка азотаөс. Тапонда најөс почө мбө һөтї һе вынсөдны азота вынсөдчанторјасөн мбө јона чїнтыны лөсөдөм нормајассө. Тащөм мусїнасө медеа јона колө вынсөдны камїја да фосфорнокїслөј вынсөдчанторјасөн.

7. Кокңыда сылыс мїңерала вынсөдчанторјас (сернокїслөј аммонїј, суперфосфат да семїтра) сужсөны тулысын медвоздаыс һебәөдїгөн көзтөз кык вежон војдөр да пїновтсөны прөстөј мбө дїскөвөј пїңајасөн. Сїлвїһт буржык сужны арсаңлым улө гөрігөн.

8. Сөкыда сылыс вынсөдчанторјас пыщкыс шабдї вөдїтан рајонјасын колө јона паккөдны фосфорїт пың. Торја јона колө сїјөс прїмеңајтны подзола да шома мусїнас вылын сещөм їнјасын, кснї кујлө фосфорїтыс. Медеа бур сужны сїјөс коскөмө арса көза су улө, код улө сесса көзсө бобөңаң турун, кодї лоө шабдї воэвывса көзаөн. Фосфорїт пың сужсө 6—7 центнер мында.

Муџијас	Ванџбџчан-торјас центнерјасџн 1 га вылџ			Пџтџса торјас килограммјасџн 1 га вылџ		
	20 прџч. сул-фатамонј	14 прџч. су-перфосфат	15 прџч. сџл-вџнџ	N азот	P ₂ O ₅ фосфор	K ₂ O калиј

Важ гџрџм мујас

Кокны1 лыаа да лыа сора муџијас (подзелџетџјас)	1,5	3,2	3,3	30	45	50
Њебыд муџијас: шџркоџдем да кокныд џџџџјас	1,5	3,2	2,7	30	45	40
Сџкыд муџијас: бџбџнџн џџапод да мук. пџлџс суџесјас	1,0	3,2	3,3	20	45	66
Шџркоџдем да кокныд џџџџјас	0	3,2	3,0	0	45	45
Сџкыд џџџџјас	0	3,2	3,0	0	45	45

Выл вџџџм мујас

А. Њурсалџм муџијас

а) пемыд рџма муџијас						
б) ежауџса подзолјас, џурсалџмјас	1,0	3,2	3,3	20	45	50
в) увтас џурјас	0	3,2	4,0	2	45	60

Б. Мыр весалџм местајас

(подзол)

а) кџнџ еџа органџч. вџџџествојас	1,5	3,2	4,0	30	45	60
б) кџнџ уна органџч. вџџџествојас	1,5	3,2	3,0	20	45	45

В. Вџџыв мујас

а) подзола давџыв мујас	1,5	3,2	3,3	30	45	50
б) јуџаџ џџдланџнјас	0	3,2	2,0	0	45	30

Содтас. 1) Гөрөмөн ужавлөм мујас ылаө полнөј ыноөдчантор пыдди поңо сујны кык пөлөс ыноөдчантор: азот+калј, азот+фосфор.

2) Бобөнань местаө (изапод ылаө) поңо сујны кушөмкө өтө пөлөс ыноөдчантор (калја либө фосфорита) сы сертө, кушөмжык мусөвмыс.

гектар ылаө, су көзтөз 2 төлыг војдөр да гудравсө муыскөд коскөмсө гөрігасөн да һебәөдигөн. Фосфорит пыңөн ыноөдчигөн шабди улө колө сујны сјөс арын лым улө гөрігөн.

9. Ем-кө лы пың, сјөс поңо ісползујтны сјә-жө шабди улө. Лы пың сујөны арсаң лым улө гөрігөн 4—5 центһер мында. Лы пың вежө суперфосфатөс.

10. Местнөј миһерала ыноөдчанторјас пыщкыс вескыда шабди улө поңо сујны пу пөјим, кодө лоө калја-фосфора ыноөдчанторјөн. Буржык сујны сјөс арын, но поңо і тулысын көзөм возвылын медвоззаны гөрігөн, 10—15 центһер мында гектар ылаө. Та мында сујөм пөјимөн поңо зикөз вежны сөлвөһит дај чинтыны којмөд јукөн ылаө суперфосфат сујан норма.

11. Му ыноөдөм ылаө чукөртөм пөјим колө виңны зерөн көтасөмыс.

6. МУСІН ІЗВЕСТКААЛӨМ

1. Медвојдөр колө ізвесткаавны шома, подзола мусінјас, медым бырөдны сетыс лішнөј кіслотност да бурмөдны фізическөј својствојассө. Вескыда шабди улө ізвестка оз сујы. Сјөс колө сујны шабди көзтөз кујим во војдөр.

2. Возвыв исседуйттөм быд мусин известка-лигөн ьепременнө колө төдмавны налыс кислотносто. Јона-ө мусинмыс шома (кислотност), сы сертї-ї лөгөдсө известка сујан норма. Кислотност төдмалөм вылө мусин колө сетны исседуйтны медматыса агрохимическөј лабораторијаө мибө төдмавны кислотност му вылас опыт вөчөмөн.

3. Известка сујан ылөса шөркөддем нормаөн колө лыддыны гектар вылө 4—5 тонна. Сөкыд мусинјаслы (сојөдјаслы) колө ыжыдзык норма— 5—6 тонна, а јонжыка кокныд мусинјаслы— 3—4 тонна.

4. Медса бур сујны известка бобөһаһ улө да коккөмө арса көза су улө медвоззавыс коккөм гөригөн, а һаһа тувсов көзајас улө—арсаһлым улө гөригөн.

5. Веж вынсөдчантор вылө вөдтан мупинлы да вераделлалы һөти оз лөсав лишнөј известка. Тапонда тајө культурајассө көзигөн, колө-кө мусинсө известкаавны, колө сујны сїјөс (известкасө) һе көзөм возвылас, а веж турунсө сујигөн.

7. ШАБДИ ЈОГӨГГӨМКӨД ВЕРМАГАН АГРОТЕХНИЧЕСКӨЈ МЕРОПРИЈАТТӨЈАС

1. Јогтурунјас јона чинтөны кудемлыс да көјдыслыс урожај, сөктөдөһы ідралөмсө, костөмсө да кудем вылө вөчөмсө. Тапонда колө пуктыны торја вһимаһһө јогтурунјаскөд вермагөм вылө. Быд колхозлы, совхозлы да МТС-лы һепременнө колө сујны планө јогтурунјаскөд,

шабди жугöдые гагјаскөд да вiсмöмјаскөд вер-
масöм. Тамогые колö нуöдны со кушöм вiдчы-
гана мерајас:

а) көзтöз 2 вежон вöјдөр, ңе сорөнжык, об-
јазателнö вiдлавны став көдыслые чужанлунсö
да јона-ö сiјö мiча; ңе леэны весавтöм көјдысөн
көзöм;

б) көјдысын-кө адзыгасны кускута (павлика)
сорјас, сiјö көјдыссö колö ставнас бракујтны.
Көјдыслөн мiчлун колö лоны 98%-ые ңе улын-
жык да чужанлун—75%-ые ңе улынжык. Танi
јогтурун көјдысјас оз ков лоны 0,5%-ые ун-
жык. Көзöм возвылын колö аскадын да бура
тöдмавны шабди көјдыслые бурлунсö, медым сы
сертi лөсöдны көзан норма;

в) јогые көјдыс буржыка весалöм вылö колö
леэны сiјöс первој тöлөдчан машина пыр, сесса
сортировка пыр, сы бöрын бломериусөн лөсöдöм
шабдiвесалан пыр, медбöрын специалнöј шабди
тријер пыр.

2. Быд колхоз оз на вермы лөсöдны аслыс
көјдыс весалан став пöлөс машинајас. Тапонда
колö организујтны көјдыс весалан прокатнöј
пунктјас да новлөдлана обозјас.

3. Му вылые ңаңјас iдралöм бöрын пырыс-
тöм-пыр-жö колö објазателнö парјавны iзапод-
сö 6-8 саңтиметр жужда да арнас сорөнжык
прамöја гөрны лым улö—15-18 см. жуждаöз.
Гөрлөмөн ужавлөм важ мујас тулысын возжык
колö пишовтны, а јона јогөссöм мујас көзöм
возвылын буржык нöшта öтчыд парјавны көз-
тöзыс (култиваторјасөн) да вылас пишовтны.

4. Небыд мујас-кө јона јогөсөмаөс колөм војасас, буржык сецөм мујас вылө шабди не көзны, а көзны јонжыкасө пропашнөј култура-јас мбө тувсов көза һаһјас көзан турун сорөн.

5. Көт i куйөд оз суйсы вескыда шабди улө' а суйсө шабди возвывса көзајас улө, век-жө колө примитны мерајас, медем јогтурун көјдысјас ез вескавны мусинмө куйөдкөд өтлаын. Тамогыс куйөд колө обязательнө суйны бура сисмөм бөрын.

6. Јогтурунјаскөд вермасөм могыс колө нуөдны со куцөм мерајас:

а) кыз-мыј поцө чинтавны межајаслыс пастасө да лыдсө;

б) ыщкавны туйдорјас, мубокјас, борјас, канава гөгөрјас да бырөдны јогтурунјассө зорізаवны заводиттөзыс.

7. Быт колө лөсөдны шабди көзајас пыщкыс јогтурун весалөм. Весавны колө көзөм бөрын 2-3 вежон мысты, кор шабдилөн петасјасыс лөоны 10-15 см. кузтаөс. Зера повоцда дырји весавны јог оз поц: секи вермас таласны шабдиыс да бөр оз сувт. Төла дырји весавны колө төв паныд мунөмөн. Нещкыны јогтурун колө вужнас да видчысөмөн, медем не дојдавны шабди петасјассө.

Нещкөм јогтурунјас колө пыр-жө петкөдны туй вылө мбө борјө, а сегысаһ нуны компост гуө вынөсөдчантор вөчөм вылө.

Шабди көза пыщкын-кө лөоны павмыка (куската) сорјас, колө пырыстөм-пыр-жө мусө кокавны (парјавны) да сотны біпурјас песталөмөн.

8. ШАБДИ ЖУГӨДЫГ ГАГЈАСКӨД ВЕРМАГАН МЕРАЈАС

Шабди́лы ме́дса о́пасно́й вре́дители́ясөн лоо́ны: шабди́ пыщ, совка-гамма, шабди́ совка, ви́звив моты́лок.

Тажо́ вре́дители́яскөд вермаган ме́рајасөн ко́ло́ны со ку́щөмјас:

1. Көза-пуктас ідралөм бөрын пыр-жө парјалөм да лым улө дорвыв гөрөм.

Борјасые, тубокјасые, јөгөсөм участокјасые да мукөдлаые јогтурун бырөдөм, сіз-жө ассө шабди́сө весалөм. Јогтурунјас лооны шабди́ жуғөдые уна пөлөс гагјаслы гојанөн да колк течанінөн.

2. Турунөн тырөм став борјасые да мубокјасые јогтурунјас зікөз ышкөм. Вре́дители́е гагјас течөны ассыныс колкјассө ме́дсајона јогтурунјас ыло.

3. Кызі мыј почө воэжык шабди́ көзөм. Воэ көзөм шабди́ унжык рајонјасас вевјалө пыщјас лотөз быдыны, јонмыны да озжык сетчы пыщөн жуғөдөмлы.

4. Лолөјаскөд (гусеңцајаскөд) вермасөм могыс колө зараңитчытөм мујас гөгөр кодјыны лолө локтөмыс ви́зан канавајас.

Канавајас вөчавсөны плугјөн 30-40 см. жужда, сещөм ногөн, ме́дым бөрөздагыс мусө вөлі пөрөдөма зараңитчытөм участокладорас. Канавалөн бокјасыс вөчавсөны сувтса вескыда. Лолөыс-кө зев уна, канава пыдөсө вөчавсөны

быд 5-10 метр выјо гујас (јукмёскодјас), кытчо чышкавсёны лолёјасыс.

5. Шабди вредітысјаскөд вермасан хіміческөј средствојас пыщкыс колё примењатны со кущөмјасөс: шабди пыщлы, совкалы, візвыв мотылоклы паныд колё кіскавны зарафитчөм көзаяс мышјаково-кіслөј кальціөн. 1 јукөн мышјаково-кіслөј кальці вылө бостөны 2-3 јукөн ізвестка. Оғі гектар вылө бостөө мышјаково-кіслөј кальці 5 кілограмм гөгөр. Сыыс кынці, көзаяс пофө кіскавны паріжскөј федеңөн. 1 метр ва вылө 11 грамм федең да сы пыщкө содтыны 2-3 грамм ізвестка. Гектар вылө колө лөгөдны таяө составсө 0,5 кг. мында.

6. Лолёјасөн, совка-гаммаөн, візвыв мотылокөн зарафитчөм шабди көзаяс пофө кіскавны хлорістөј баріјөн (0,5 кг. 12 метр ва вылө).

Шабди жугөдыс гагјаскөд вермасан став пөлөс хіміческөј меропріяттөјас быт колө нуөдны торја договорјас куфа, кодјасөс вөчавны вредітеміјаскөд вермасан местнөј органјаскөд (ОБВ).

9. ШАБДИ ВІСӨМЈАСКӨД ВЕРМАҘАН МЕРАЈАС

Шабди, кыңі-і мукөд пөлөс көза пуктасјас, вермө вісмыны зев уна пөлөс шақјасөн, һармөм лібө шабділөн фузаріоз, рөм пемдөм (бурөјмөм), сім да сіңі вофө.

Шабди вісөмјаскөд вермасөм мөгыс колө нуөдны со кущөм відчысана мерајас:

1. Көзны сөмын зоңвіза шабді көјдысөн, кодос бура весалөма специальнөј көјдыс весалан машинајасөн.

2. Обязательнө бракујтавны лок көјдысјас. Оз поџ көзны:

а) көјдыс вылыс-кө лоө адәөма бак—фуза-риозлыс жежыд рөма, вата-код пушыд шак;

б) көјдыс чужтигөн-кө том вужјасас лооны пемыд-гөрд рөма чутјас да сөдторјас (петасјас-лөн висөм—антракноз);

в) көјдыс тусјасыс-кө абу шылыдөс, а чукырөс, пемыдөс (оз југјавны), вотөмөс.

3. Висөмјасөн зараџитчөм шабді көзјас быт колө видлавны да бракујтны быдмигас. Тамогыс колө:

а) зараџитчөм участокјасыс идравны шабді медвојдөр, техническөј воөмсө видчыстөг, медым висөмыс оз вуж зоңвіза шабді көзјас вылө;

б) зараџитчөм шабді торјөн вартны да торјөн волсавны либө көтөдны;

в) висыс быдтасјаслыс көјдыс некушөма оз поџ сорлавны зоңвіза көјдыскөд. Најос исползјтны поџө сөмын техническөј целјас вылө.

4. Зараџитчөм участокјас вылө вылыс көзны шабді сөмын 4 во косталөм мысы, не воџжык.

5. Висыс шабді идралөм бөрын сјјө му вывыс колө ыцкыны да сотны став коласјассө.

КУДЕЛ ВЫЛӨ ВӨДІТАН ШАБДИ ІДРАЛӨМ ДА ВӨЧӨМ (ОБРАБОТАЈТӨМ)

1. КЕРӨМ ДА КОГТӨМ

Көзән кад серті да климатическөй условјөјас серті шабди керан кад воө секи, кодыр гылалөны загыс улыс корјасыс, јурыс да зајасыс вјжөдасны, көјдысыс чорјас да лоө вјжов рөма.

2. Бур качества шабди бостөм вылө шабди керан срок колө кыз-мыј поџө јонжыка чінтыны. Өти кадын көзөм шабди колө ідравны уна вылө 8-10 лунөн.

3. Теребілкајасөн шабди керігөн колө возвыв лөсөдны керан участокјассө. Колө кіөн ңешкөмөн прөстмөдны участок гөгөрсө тракторлы лібө вөвјаслы машінајасөн медвоззаыс гөгөртөм вылө. Быд участок пелөс колө гөгрөстыны, медым машінаөн ужалігөн оз лоны друг чукылјас.

4. Машінаөн керөм вылө колө торјөдны медга јөгтөм участокјас. Емөс-кө шабди көза пыщкын быдмыс јогтурун чукөрјас, машінаөн быд кыщовтөм возвылын колө ңешкыны најөс машіна мунан туј пастаыс. Такөд өтщөң сіјөжө туј вылыс колө шыблавны гырыс ізјас, ежа јокмылјас, вујјас да мукөдторјас, кодјас вермасны мешајтны шабди керан машіналы.

5. Колта көртавлан аппараттөм шабди керан машінаөн ужалігөн шыблалөм шабди кітырјас колө

сувтöдлыны. јос јыла чукөрјасö (конусјасö мбö шатерјасö) костöм выlö.

6. Кіөн шабді керігөн колö бөрјöдлыны сјјöс јогтöгыс да сувтöдлыны јос јыла чукөрјасö. Ужалан вын-кö суғсö, шабді колö керны куфта серті торјöдлөмөн („кык пöв керөм“).

7. Буржык шабділыс сортöвöј да видлөг вöчан көзаяс да участокјас колö ідравны торјөн, медым бостны буржык көјдыс.

8. Вісөмјасөн да вреднöј јогтурунјасөн (шуам, повімікаөн) зарағытчөм шабді көзаяс колö ідравны торјөн, сіз-жö торјөн віңны да переработайтны урожайсö, а көјдыссö іспользуйтны сөмын техніческөј целјас выlö.

9. Машинаыс, колта көртавлан апаратыс петөм шабді колтајас колö лөсөдыштавны, јјјассö зелөдыштавны, рағсөмјассö көртавлыны да став колтасö сувтöдлыны бабкіö костөм выlö.

10. Кіөн да машинаөн көртавлытөг керөм шабді чукөрјасын 2-3 лун костөм бөрын колö көртавлыны колтајасö да сувтöдлыны бабкіөн—воғö костөм выlö. Көртөдјас (јјјас) колö вöчавны шабдіыс, а ңе мукөд пөлөс ізјасыс.

11. Шабді колта јіалөм інтыыс оз ков лоны 15 саңтіметрыс кызжык. Гілштејн машинаөн шырғөм выlö шабді колтајас оз ков лоны 10-12 саңтіметрыс гырысжыкөс.

12. Космөм поғö төдны сысерті, мыј шабді колта тракөдігөн јурјасыс шаркакылөны, а көјдыслөн лөö нормальнöј коріңневöј рөм.

13. Лок повоѡда понда-кѡ оз поѡ зикѡѡ
костыны шабѡи бабкајасѡ сувтѡдлѡмѡн, сѡѡ ѡш-
лыгсѡ сорјас вылѡ мѡѡ пощѡсѡ.

2. ШАБѡИ ВАРТѡМ, ШЫРѡѡМ ѡА ВѡѡѡМ

1. Шабѡи јурјас вартѡны колтајаснас шыр-
ѡытѡг мѡѡ возыв шырѡѡны ѡа вѡмѡсѡи вартѡны.

2. Медым шабѡи регыѡѡыка поѡис волсав-
ны мѡѡ кѡтѡѡны, сылы колтајасын космѡм
вѡѡчытѡг шырѡѡны Гѡмштејн машѡнаѡн мѡѡ
кѡѡн шырѡысанјас вылын.

3. Шырѡѡм шабѡи јурјас (чулсѡ) костѡны
му вылын шырѡанинас. Лок повоѡда ѡырјѡ
щыкѡмыс вѡѡѡм мѡгыс шырѡысанѡнын колѡ вѡ-
чавны кокњыѡѡк вевтјас. Куѡа сулаалыс лок по-
воѡда ѡырјѡ шабѡи чул костѡны ѡѡѡѡѡк жарѡн
рынышјасын, костысанѡныс. Чулсѡ волсалѡ-
ны 20-30 см. кызта слѡѡѡн ѡа мыјкѡ ѡыра кос-
тавлѡмѡн гудравлѡны (зырјалѡны). Шырѡѡм бѡ-
рын зугѡѡм шабѡи помѡ колѡм јурјас (уна-кѡ
зугѡѡмыс) поѡѡ костыны псковскѡј способѡн.
Тавылѡ сувтѡдлѡны козпу мѡѡ поѡѡм мајѡгјас,
увјассѡ 40-50 см. куѡтаѡн колалѡмѡн (сырса
пујас) ѡа сетѡѡ пасталаыс ѡшлѡны колалѡм
јурјаса зугѡѡм шабѡисѡ. Космѡм јурјас кѡ костын
зыралѡгѡн кокњыѡа нырсѡны ѡа кѡјѡысыс кѡсѡѡ.

4. Чѡстѡј кѡјѡыс бѡстѡм вылѡ костѡм јурјас
весавѡны јогјасыс тѡлѡѡѡан машѡнаѡн ѡа тор-
јѡѡѡны кѡјѡыс ѡныс шырѡѡгѡн вартѡмѡн. Јѡна
јогѡѡ кѡјѡысјас ѡпользујѡѡны технычѡскѡј ѡѡ-
јас вылѡ.

5. Төлөдчан машинаөн (вејалкаөн) весалом шабди јурјас (чум) вартоны Шењел машинајасөн (шабди да бобоњањ турун килман машинајасөн), кiөн, бочкајасөн, либө нөшјасөн. Сесса шабди чум лезоны төлөдчан машина пыр да трешотка пыр, а кiјдысыс лезө нөшта шабди тријер пыр.

6. Колта помын шабди јурјас вартоны Eddi молотілкаөн (вартан машинаөн), катокјасөн либө нөшјасөн. Оз поџ ужавны сөкыд катокјасөн, кодјасөс вөчөма цементыс, ізыс да мук. Колтајас вартны колө төв јылын костөмөн.

Шабди чум чукөр весалоны төлөдчан машинајасөн, а кiјдыссө—сортировкаөн, трешоткаөн да шабди тријерөн.

7. Вартөм да весалөм кiјдыс виґоны кос да бура төлалан помещењњөјасын, кiнјасын всзвыв вөчөма дезинфекција. Кiјдыслөн влажност вермө лоны унавылө 12 13 пр. Кiјдыс кө јонжыка влажнөј, колө примітны мерајас сiјөс костөм куґа. Костыны колө костысанінын вөсњыдiка волсалөмөн да шөкыда гудравлөмөн.

8. Шырґөм либө вартөм бөрын став шабди ізас пырыстөм-пыр волсавсө либө кiтөдсө. Төв пуксытөґ став шабдiсө ґiкөґ колө пөртны трестаө (тыөдны).

Сешөм шабди ізас, кодөс колө сетны заводлы, но мыјкө понда лоө виґны овмөсын, колө бура костыны, бура шырґыны јурјассө (медым оз шыкөдлыны шырјас) да виґны сарајын либө лебулын. Тащөм помещењњөыс кө абу, шабди ізас колө течны сорөмјасө. Колтајас течсөны ортсылањ вујјөн, топыд радјасөн (воча јыв

кыёмөн) да ортсылаң сiгөрөн. Сорём вылыс колө вöчны крут сiгөрөн, шымыда (һiötи һоптовжастөг) да вевттыны лок шабди iзасөн. Сорём теçiгөн колө вöчавны сынöd кыскан труба-яс (маjөгјасыс). Шабди iзас-кө лоö вiзны jонжықа умөн, сiјөс колө течны һегырыс сорём-јасө.

Медым төв ез һөбöd сорём вылыс вевтсö, сiјөс колө поңтавны.

3. ШАБДИ ВОЛСАЛӨМ ДА КӨТӨДӨМ

1. Шабди волсалөм вылө медбур местајасөн лооны вiзјас, бобөһаң iзапод, вундөм мујас, кодјасөс көзләма бобөһаң да мукöd турунјас сорөн. Колө вiдчысны төв инман местајасыс, һураинјасыс да торја-һин кытi тырөма ржав-çинаөн (сiмөн), сiз-жө гөрөм мујасыс да воҙө во кезлә шабди көза улө лөсөдөм мујасыс.

2. Шабди волсавсө öткод радјасөн, вöсны-дiка, вужладорнас сылаңө, кодарсаң jонжықа овлө төв. Гектар вылө волсавсө 2-2,5 тонна шабди iзас. Качество сертi (куҗтаөн да кызта-өн) торјалан шабди колө волсавны торјөн.

3. Сыр-ө кујлөдны шабди, —төдмалөны вiд-лөгјас вöчөмөн. Вiдлөгјас бовтавсөны волсалөм шабди пыщкыс унжыклаыс, быд вiдлөг 1 кило-граммыс һе ешажык.

4. Волсалөмөн тыасөм шабди сувтөдлөны jог jыла чукөрјасө костыны; шондиа дырјi 5-6 час мыҗтi поҗө сiјөс көртавлыны. Сы бöрын шабди поҗө сетны заводө мiбө мукөдлаө пер-

вічнөй обработка вылө. Тыасөм шабді візігөн соблудайтсөны сещөм-жө правілөяс, кущөмөс лөсөдөма шабді ізас візөм вылө.

5. Шабді тыөдны көтөдчан гуранјасын (гујасын), јонжыкасө срубјалөмын (керјөн, пөвјасөн, һөрјыс кыөмөн). Візутан ваясын тыөдчигөн колө пөлзүјтчыны лөһинјасөн, кытчө оз інмы візувыс да көні оз пукав ржавчіна (сім). Вөјтөм шабді оз ков поңтавны муөн да ежајасөн.

Валыс бурлун бөрјөм јона вміјајтө кудел качество вылө.

Валыс качество определәјтөны чорыдлун сертыс. Чорыд ва овлө сещөмінјасын, көні емөс көртлөн, магһіјлөн, ізвесткалөн да мук. совјас.

Валыс чорыдлун практіческөја позө төдны пуәөдігөн пуксөм серті: пуксөмыс-кө лоө уна—ва чорыд. Сіз-кө, сіјөс колө һебзөдны. Чорыдлун һебзөдөны тыөдчан ваө кујөд лөзөмөн лібө міча пу пөјім кіскалөмөн. Но медга бур—һе тыөдчыны вывті чорыд ваын.

Валөн чорыдлун колө лоны 3 градусыс һе улынжык да 12 һемецкөј да 16 французскөј градусыс һе вылынжык.

Градус лыд төдмавсө бостөм ва проба вылө хіміческөј реактів дејсвүјтөм серті. Тајөс вермө вөчны агроном лібө інструктор.

6. Тыөдны дугдан кад төдмалөны відлөг вөчөмөн. Відлөг костыссө төв јылын, һарјавсө да һравсө. Тыасөм шабді костыссө бабкіјасө сувтөдлөмөн.

Буржык качествоа кудель пöлучитöм былö рекоментујтчысöö зикöз тыастöм шабди лептыны ваыс да волсавны тыöдöмсö помалöм былö да белитöм былö. Шабдилөн зикöз тыасöм тöдмавсö сиз-жö видлөг вöчöмөн. Тыасöм шабди костысö јос јыла чукөрјасын, сегса көртавлысöö да нуавсö волсасаниныс.

4. ШАБДИ ҢАРЈАЛÖМ DA ҢИРАЛÖМ

1. Шабди ңарјавсö кiөн бергöдлан механическöј ңарјанјасөн.

2. Шабди ңарјавсö костöмөн. Костöны специалнöј костысанiнјасын, рынышјасын да пывсанјасын умереннöј жарөн. Колö видчисны вывти јона костöмыс.

3. Ңарјан улö колö сетаवны костöм бöрын көзöдöм шабди, öткoд слöјөн волсалöминыс, öтгырыса кiтырјасөн, вужладорсаңыс шöщöдöмөн. Ңарјан валјыслы ужалигөн колö бергöдчыны минүтөн унавылö 90-ыс.

4. Ңарјалöм шабди кудель кујлöдсö тупкöса, ломтытöм помещеңнöын.

5. Шабди ңиравсö белгiјскöј көмөсајасөн мiбö ручнöј ңиранјасөн. Ңиралигөн колö боставны кузтаөн да рöмөн öткoд шабди кiтырјас да воэвыв мiчаöз ускöдны сетыс көмöм шабди јурјассö.

6. Мiчаöз ңиралöм шабди лучкi течöны сортјас былö торјöдöмөн да топыда көртавлысööны кiпајасö. Заготовiтемјаслы сеттöз визны сiјöс сöстöм, ломтытöм, но кос помещеңнöын.

Кіпајас колө течны пөвјасыс мібө мајегјасыс волсалөм утјас былө, сҥенсан костөдөмөн. Шоныд поводҥа дырјі помешшеңнө колө төлөдны.

5. КУҢЕЛҢ ВYЛӨ ВӨДІТАН ШАБДІ ПСКОВСКӨЈ СПОСОБӨН ІДРАЛӨМ

Медым регыдөн тыөдны куҥелҥ былө вөдїтан шабдї (долгуҥец), колө ідравны сїјөс псковскөј способөн, кодї паскалөма көтөдчан рајонјасын. Тајө способыс со кушөм:

1. Кїөн, мібө колтаө көртавлан аппаратөм төребїлкаөн керөм шабдї пыр-жө көртавлысгө колтајасө.

2. Шабдї-кө керөма вотөзыс, колтајас сувтөдлысгөны 3-4 лун кезлө бабкїјасө көјдыс вөдөм былө да вїзөны, кытчөз көјдысыс оз. ло југыд корїчҥевөј (шоколад) рөма.

3. Воөм бөрын керөм мібө колтајасын воөм шабдї (кор көјдысыс лоө југыд корїчҥевөј рөма) пырыстөм-пыр-жө шырҥөны.

4. Шабдї јурјас јонжыкасө шырҥылөны му вылын Гїлштејн машїнаөн, драчкаөн мібө шырҥысанөн.

Гїлштејн машїнаөн шырҥысны колө сы дїнө пуктөм інструкцїја сертї.

Драчка—жеңыд ручкаа сынан, кытчө шөкыда садїталөма куҥ көрт пїңјас. Тајө пїңјасыс вывсанҥ увлаңө кучкїгөн ҥещыштөны шабдї колтаалыс скамја пөв дорө мытчысөм јурјассө.

Шабди колта крепыда топөдсө зурыд скамја
вылө вөчөм сувтса стојкајас костө топөдан па-
лчөн. Медым драчкаөн ужалгөн оз кысјас
шабдыс, шабди колта колө топөдны крепыда.
Драчкаөн кучкавны колө шөркөддем вынөн,
заводитны доргөгөрсаңыс да вочасөн пырны
колта шөрлаңө.

Шырҕысанөн ужалгөн кучкалөны шабди
колтаөн вывсаң увлаңө, көртыс вөчөм пинјасө,
кодјасөс крепітөма зурыд скамја бердө. Сесга
колтасө кыскыштөны аслаңыс да сізөн шыр-
ҕөны шабди јурјассө.

5. Шырҕөм шабди ізас пырыстөм-пыр-жө
сујөны тыөдны лібө волсалөны, а јурјассө (чулсө)
лөсөдөны костыны.

6. Шырҕөм шабди јурјас костөны шырҕы-
санінас. Тавылө сувтөдлөны шырҕысанінө сыр-
са пујас—10-12 см. кызта да 3-4 метр жұҗ-
да козпу лібө пожом мајегјас, кодјаслыс ув-
јассө колалөма 40-50 см. куҗта щөщөдтөг. Ма-
јөгыс-мајөгө костөдлөны 1,3 метрөн сешөм но-
гөн, медым керавлөм увјас лоіны мөда-мөд
дінсаңыс 20-30 см. ыллаын. Медулыс увјаслы
колө лоны мусаң 30 саңтїметрыс ңе матынжык
(мајег тувјалөм бөрас). Мајег јывјас көртавлыс-
сөны өтї пощ бердө да медым лоөны зурыд-
жыкөс—бокјассаңыс пыклыссөны.

Сувтөдлөм мајегјас гөгөрыс местасө колө
весавны, медым сырса вылыс кїссөм шабди көј-
дыс да јурјас поҗө вөлі куравны. Мајегјассаң
кыкнан боксаңыс площадка колө весавны еща-
вылө 2 метр паста.

Кор мажерјас лоо сувтөдлөма, заводитчоны ошлыны орјөдлөм увјас јылө зүгөм шабди со-ра јурјас. Ошлөны первој өтi сырсаө улыс увјассаңыс јылөзүс, сесса—мөдө да сiзi воғө. Шабди јурјас пыщкын-кө (чул пыщкын) зүгөм шабдиыс абу да најө оз өшјыны увјас вылө, сек увјас вылө пукталөны омөлик шабди iзас мiбө су iзас. Iзас вылө лепталөны шабди јурјас (чул) 6-8 см. кызта слөјөн, сесса сы вылө бара пукталөны вөсньыдiка iзас, iзас вылө лепталөны сы кызта-жө шабди јурјас да сiзi воғө зiк јылөзүс. Быд ташцөм мажер вылө төрө 1,5-2 центнер мында шабди јур.

Кор шабди јурјас ошлөм лоо помалөма, најөс вевтөны вылыссаңыс су iзасыс кыөм вевтөн, кык сiгөра керка вевт мөз. Шабди јурјас колө ошлыны лучкi. Омөлика өшјөм став јурјас-сө колө лөсөдлыштны.

Сырса пујас вылө ошлысiгөн оз ков вунөдны, мыј быдсама пөлөс щакјасөн да вредној јогтурунјасөн (повiлкаөн) зарацитчөм шабди јурјас некущөма оз поғ ошлыны зоңвиҗајас дiнө матө. Вiгыс да повiлкаөн зарацитчөм шабди јурјас колө нуны ылө бокө (зоңвиҗа да зарацитчытөм јурјас дiнсаң 0,2 километрыс не матөжык).

Сырса пујас вылын шабди јурјас виҗигөн колө пыр дөғөритны, медем төв ез нөбөд јурјас-сө да вочасөн лөсөдыштавны.

Шабди јурјаслы медеа ыжыд вред вайөны пышкајјас да шырјас. Пышкајјасөс колө повғөдлыны сырсајас дорө виҗысөс лөсөдөмөн, сарганјас вөчалөмөн, куч зiб јылө флајас сувтөд-

лөмөн да сизі воӱ. Шырјасыг вӱӱом могыг став мајег кокјасӱ да муӱ инмыг пощјассӱ колӱ сука кӱртавлыны козпу да тусапу лысјас увлаӱ жы- лӱн 0,5 метр судтаӱ, а сырса пујасӱ меулыс увјасас шабдӱ јурјас лептавтӱ колӱ сӱ-жӱ пук- тавны козпу лӱбӱ тусапу лыс лапјас.

7. Мыјӱн шабдӱ јурјас космасны, најӱс колӱ весавны јогјасыг тӱлӱдчан машинаӱн, сесга варт- ны Шеӱел машинаӱн лӱбӱ ӱаӱјас вартан маши- наӱн, кодӱс лӱсӱдны сизӱ, меуым ӱе шыкӱдлы- ны шабдӱ кӱјдыссӱ. Вартӱны сӱ-жӱ катокјасӱн лӱбӱ нӱшјасӱн.

Псковскӱј способӱн шабдӱ ідралӱм пырӱс олӱ- мӱ тыӱдчан рајонјасса опытјасыг. Тајӱ спосо- быс мукӱдјас дорыс јона бур. Кытчӱӱ оз ло се- тӱма паскыда прӱмеӱјтӱм вылӱ нӱшта буржык способјас, псковскӱј способ колӱ паскыда прӱ- меӱјтны.

КУДРАШ ШАБДӱ ІДРАЛӱМ ДА ВӱЧӱМ

1. Кудраш шабдӱ кӱјдыс вылӱ вӱдӱтан шаб- дӱ ідравсӱ ӱӱкӱ воӱм бӱрын. Ідралӱны вундан машинаӱн, лобогрејкаӱн лӱбӱ косаӱн ыщкӱмӱн.

2. Кудраш шабдӱлыс ізас кудел вылӱ іспол- зујтӱгӱн вундан машина бӱрса кӱртавлӱны сӱјӱс колтаӱ да сувтӱдлӱны бабкӱӱ костӱм вылӱ.

Шабдӱ-кӱ ӱеісползујтны кудел вылӱ, сӱјӱс поӱӱ ӱе колтаавны, а куртны сӱмын вӱла ку- ранјасӱн да течны јурјасӱ.

3. Лун 6-10 мыгӱ шабдӱ кыскавсӱ вартанӱ- нӱ сорӱмјасӱ лӱбӱ вескыда вартан машина улӱ.

4. Кудел ылыö шабди исползуитигон вартоны сижос колтажасын Eddi машинаон мбө катокжасон, а кудел ылыö-кө неисползуитны — шабди вартоны наң вартан машинаон.

5. Вартон бөрын вөрөк весавсө төлөдчан машинажасон да трешщоткажасон, а көйдысыс — шабди трижерон.

6. Виңгон көйдыс колө костыны 20-30 см. кызта слөжон волсалөмон да гудравлөмон. Виңны колө кос, сөстөм, төв ветлан помещеңнеын. Колө пыр наблудайтны, медем көйдыс ез пөсав.

7. Шабди ізас, кытыс оз вөчсы кудел, течоны сорөмжасө, а кудел вөчан шабди виңоны лебулын мбө течоны сорөмжасө-жө, коджасос колө веттыны ізасон.

8. Сортовөј да проба вөчан көзаяс, сиз-жө шабдилон буржык участокжас, идравсөны торјон. Налыс көйдыссө колө виңны көзөм ылыө.

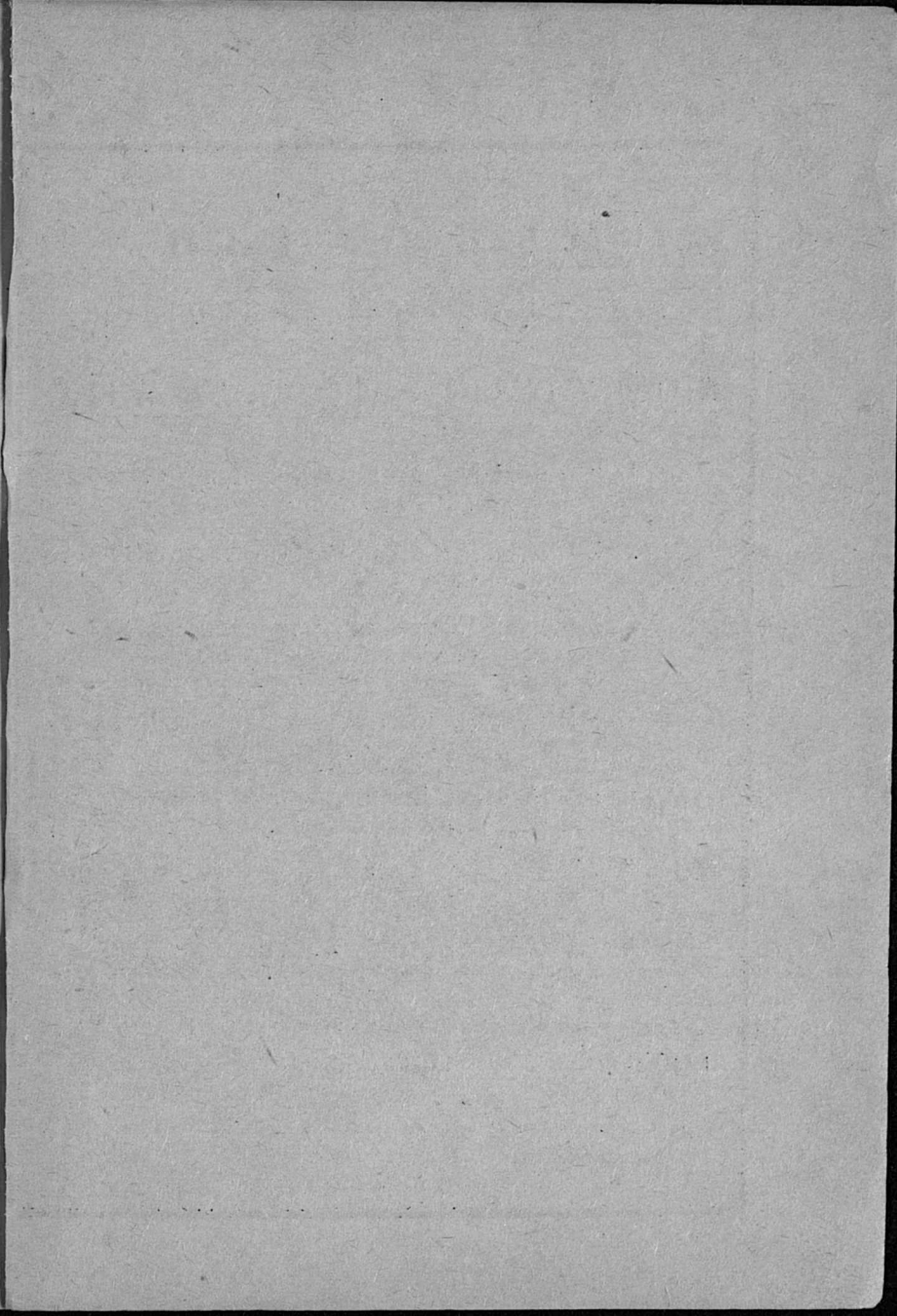
Виөмжасон зараитчөм да вреднөј турунжасон јогөссөм участокжас ылыс шабди идравсө да виңсө сиз-жө торјон. Налыс көйдыс колө исползуитны сөмын техническөј цемјас ылыө.

Ј У Р И Н Д А Л Ы Г

Листбок

Шабди улö места бöржöм да шабди вoзвывса кöчажас	5
Шабди улö му небъöдöм	6
Тулысын му небъöдöм	8
Кодыр да щöкыда ö көзны шабди	9
Кызи көзны да пыдö ö сужны көждыс	11
Шабди му выноöдöм	11
Кужöд чöжöм вижöм да исползуйтöм	12
Трунда заптöм да мујас выноöдöм вылö сijö исползуйтöм	14
Веж выноöдчанторјас	16
Кужöд ва, морт кужöд („војса зарны“), компост да фабрик заводјаслөн шыбласјас	17
Минерала выноöдчанторјас	18
Муоин известкаалöм	21
Шабди јогöсöмкöд вермасан агроветыческöј меро- пријатвöјас	22
Шабди жугöдыс гагјаскöд вермасан мерајас	25
Шабди висöмјаскöд вермасан мерајас	26
Кудель вылö вöдитан шабди idралöм да вöчöм (обработајтöм)	28
Керöм да костöм	28
Шабди вартöм, шырöм да вижöм	30
Шабди волсалöм да кöтöдöм	32
Шабди ыарјалöм да ыралöм	34
Кудель вылö вöдитан шабди псковскöј способөн idралöм	35
Кудранц--шабди idралöм да вöчöм	38

5462.

донус 35 ур.

20288

Коми-3

2-1317.

КОМИГОСИЗДАТ

ВУЗАГГӨ СОКУЩӨМ КОМИҢГАЈАС:

КОЛХОЗТЕЧӨМ ЈЫЛЫГ

1. ВЕРІГІН. Колхозјасын уж котыртөмсө мед
вылі шупөдө. 1932 во. донус 55 ур.
2. КАЛЫҢЫН. Колхоз дор либө паныд. 1931 в.
донус 20 ур.
3. КЗЛОВО Колхозын учот нубдөм. 1932 во.
донус 1 шаж.
4. МІШІН. Сельхозартел. 1932 во. донус 10 ур.
5. МУРАЛОВ. Котыртөм да овмөс боксан
1932 во. донус 15 ур.
6. РАФАЛЬСКӨЈ. Колхознөј строітельствотоын
ізращенө паныд. 1932 во. донус 15 ур
7. ЈАКОВЛЕВ. Колхозјас јонмөдөм јылыг.
1933 во. донус 40 ур.
8. СТАЛЫН. Сіктын ужалөм јылыг. 1933 во.
донус 10 ур.

ТАЈӨ ҢГАЈАССӨ ПОЗӨ СУЗӨДНЫ

СЫКТЫВКАРЫГ, СОВЕТСКАЈА, 24. КОМИ ГОСИЗДАТ.